

sunt, haec quoque demonstranda erunt; ideoque ad alia principia recurrendum erit, et ita porro. Quocirca series esset infinita aggredienda demonstrationum, et quia haec series impossibilis est, nihil unquam esset certi; non potest enim certum esse consequens, nisi certa sint principia, a quibus pendet. Sistendum est igitur in aliqua veritate non demonstrata. Όλος (ait Aristoteles Metaph. IV, 4) *ἀπαντων ἀδυνατον ἀποδειξιν εἶναι. Εἰς ἀπειρον γὰρ ἂν βαδίζοι ὥστε μηδ' οὕτως εἶναι ἀποδειξιν.* Prorsus fieri nequit ut omnium sit demonstratio. Processus enim in infinitum foret, ita ut nullius rei hoc pacto haberetur demonstratio.

Iam vero ea, quae tenenda sunt citra quamvis demonstrationem, sunt veritates *immediate evidentes*. Demonstratio enim eo spectat, ut res, quae per se non est evidens nobis, fiat ea mediante evidens: si ergo aliqua veritas sine demonstratione tenenda est, ea debet esse ex se ipsa evidens. Illae porro sunt in quibus, statim ac termini, vel ideae apprehensae sunt, manifeste liquet praedicatum esse de ratione subiecti: ut nihil potest simul esse et non esse; totum est maius sua parte; quod fit, ab alio fit; et huiusmodi.

#### THESIS V<sup>a</sup>

*I In omni iudicio certo rationis continetur implicite, tanquam fundamentum certitudinis omnis, affirmatio tum principii contradictionis, tum aptitudinis mentis ad cognoscendum, tum existentiae cogitantis. II Iure proinde istae veritates dicuntur primitivae, non quatenus sint fons omnis cognitionis, sed quatenus fundamentum sunt, cui omnis certitudo innititur. III Et idcirco nulla indigent demonstratione, imo nec possunt demonstrari.*

DECLARATIO. Quaeritur an inter veritates immediate evidentes quaedam sint, quae non solum absque demonstratione recipiendae sint, sed etiam praevertere debeant quamvis demonstrationem, veluti fundamentum certitudinis intellectus. Responsio in thesi est affirmativa; atque tres enumeramus veritates, quae enumeratio non est per se exclusiva. Hae

autem sunt *principium primum*, hoc est principium contradictionis: *nihil potest simul esse et non esse: factum primum*, hoc est *existentia cogitantis*, quod dicitur factum primum; quia negative est primum, quatenus nullum aliud factum ante ipsum affirmatur: *conditio prima*, quae est *aptitudo mentis ad cognoscendum*. Has tres veritates dicimus in quovis iudicio implicite simul affirmari; et cum per se certae sint, fundamentum esse certitudinis ceterarum cognitionum. Diximus *implicite*, quia etsi una, aut altera possit explicite affirmari; attamen omnes tres simul uno iudicio nequeunt affirmari explicite: ideoque si universim de iudiciis omnibus loquimur, et de omnibus his veritatibus; affirmatio earum, quam defendimus, non potest esse nisi implicite. *Fundamenti* nomine intelligimus id, quo cognito, mens potest esse certa de iis, quae apprehendit, quo in dubium vocato, certitudo quaevis desinere debet: et quod in suo ordine nullam aliam notitiam, cui innititur, supponit.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Ut haec pars statuatur, satis est analysim instituere actus iudicii certi, de quo loquimur; ex ea enim patebit tum eas veritates in ipso affirmari, tum eas esse fundamentum eiusdem certitudinis. Sane cum mens certe iudicat ex. gr. Deum existere, iudicat simul falsum esse Deum non existere; ideoque una affirmat Deum non posse simul esse et non esse; hoc est affirmat implicite principium contradictionis.

Rursus cum quis iudicium ponit, simul implicite dicit se videre id quod iudicat, eiusque motivum. Nam cum iudicat, simul implicite affirmat rationem, propter quam iudicat; porro ratio, propter quam iudicat, est ipsa veritas manifestata sibi: in qua duo distingui debent, tum ipsa veritas in suis motivis manifesta, tum cognitio ipsius: utrumque vero est elementum necessarium rationis, propter quam iudicatur: qui ergo iudicat, simul implicite affirmat se videre quod iudicat, eiusque motiva. Et sane iudicia haec: *Deus existit, et certum est Deum existere*, prout in mente sunt, nihil differunt. Hoc alterum vero: *certum est Deum existere*, quod est iudicium obiectivum directum, differt

quidem ab hoc alio reflexo: *certus sum quod Deus existit*, quia in hoc directe enunciatur status cogitantis, et in obliquo veritas cogitata: attamen hoc posterius iudicium reflexum non enunciat novum statum certitudinis, sed illum eundem, qui erat prius. Nequit autem id per iudicium reflexum affirmari, nisi, cum ipsum iudicium obiectivum ponitur, iam sentiat animus se esse certum (secundum ea quae docebimus Th. XI): per iudicium enim reflexum illud affirmatur, quod in subiecto videtur. Qui vero sentit se esse certum, sentit se videre id quod iudicat, et motivum eius. Ergo qui iudicat, dicit implicite simul se videre quod iudicat, et cur iudicet: ergo etiam affirmat se esse, et se posse veritatem cognoscere: quae duo in illo priori iudicio continentur.

Itaque in apprehensione, quae iudicii actum praevertit, mens apprehendens aliquam veritatem, simul apprehendit implicite tum principium contradictionis; apprehendit enim veritatem eam esse necessariam, sive, non posse non esse cum est: tum implicite apprehendit se esse, et se posse cognoscere; quia sentit se cognoscere. Hae apprehensiones implicitae praecedunt iudicium quodvis; affirmatio vero eorum tunc habetur, cum actu determinatum iudicium ponitur, quo implicite affirmantur.

Quod autem hae tres veritates apprehensae implicite, sint fundamentum certitudinis, qua veritati perceptae mens adhaeret, ex eo patet, quod iis sublatis certitudo assensus desineret: iis autem positis mens potest fieri certa de illis, quae apprehendit. Sane si non apprehendit mens se esse quae videt, et quod videtur, dum est, non posse non esse, non potest unquam dicere se esse certam de aliqua re: si autem nunquam id dicere potest, nec potest reapse unquam certitudinem ullam habere; nam si haberetur, ea posset affirmari. Si vero apprehendit mens eas veritates, ita est comparata, ut valeat certitudinem acquirere quoad alias omnes veritates; ut per se patet: ergo.

Dices: si ita res se habet, veritas fundamentalis dicenda erit haec, nempe *quod mens videat seu cognoscat*, non autem *quod sit*, aut *quod possit cognoscere*: nam illius im-

plicita apprehensio est per se necessaria pro quovis iudicio. Respondeo: cum veritas fundamentalis dicatur ea, sine cuius apprehensione non habet locum certitudo, et qua apprehensa, haberi potest; atque praeterea ea, quae in analysi cognitionis ultima est, ac veluti subest ceteris secum connexis: patet veritates fundamentales esse proprie illas, quas recensuimus, licet vim suam non exerant nisi cum mens apprehendit se aliquid cognoscere. Factum enim cognitionis actualis supponit factum existentiae cognoscentis, et aptitudinem ad cognoscendum: quae proinde veritates, cum et ipsae implicite apprehendantur, ac necessariae sint pro certitudine, iure dicuntur fundamentales respectu certitudinis.

Quaeres: cum obiectum iudicii est una ex his tribus veritatibus, puta existentia propria, quomodo hae tres simul sunt fundamentum certitudinis? Respondeo: cum mens iudicat, et certo iudicat se esse, simul implicite affirmat principium primum, et conditionem primam; explicite autem factum primum. Tunc ad eius certitudinem sufficit affirmatio implicita aliarum duarum, et explicite huius; unaquaeque enim ex his coniuncta cum aliis satis est ad persuasionem in mente gignendam. Scilicet cum dicimus eas tres veritates esse fundamentum certitudinis omnis, intelligimus ita, ut illae se habeant veluti fundamentum pro certitudine aliarum veritatum, pro certitudine autem sui, ipsae sufficiant.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Veritas primitiva accipi potest duplici sensu: 1° quod sit veritas talis, ut ceterae veritates vel in ipsa videantur immediate, vel ex ipsa ratiocinando colligantur; atque hoc modo veritas esset *fons omnis cognitionis*. 2° Quod sit veritas talis, ut in se certa sit, et sit ratio cur intellectus de aliis quoque veritatibus certus esse possit; atque hoc modo, veritas est *fundamentum certitudinis*. Iam vero in primo sensu nullam dicimus esse veritatem primitivam pro mente nostra, nec reapse ulla est: altero sensu veritates primitivae dici possunt, et debent tres supra enumeratae, ut ex dictis patet.

Quod ut uberius declaretur, advertendum est duplicem

distingui ordinem, videlicet *rerum* sive *ontologicum*, et *cognitionis* sive *subiectivum*, atque nexum haberi inter utrumque, nexum nempe *cognoscentis* et *cogniti*. Iam vero prima veritas in ordine ontologico est profecto principium contradictionis, quod est lex universalissima, et necessaria omnium rerum; prima autem in ordine subiectivo est ipsa existentia cogitantis, qua sublata nullus est ordo subiectivus. Prima vero pro nexu utriusque ordinis est aptitudo mentis ad cognoscendum, vel, quod idem est, cognoscibilitas rerum per mentem. Ergo hae tres veritates supponendae sunt pro certitudine cuiusque rei; nam quaevis certitudo utrumque ordinem, et utriusque nexum postulat.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Illud nulla eget demonstratione quod ipsa negatione, aut dubitatione affirmatur; atqui si quis principia haec negaret, vel de iis dubitaret, ille hoc ipso eadem affirmaret. Nam affirmaret falsum non esse verum; ideoque affirmaret principium contradictionis: tum affirmaret veritatem aliquam posse a mente cognosci, et se negantem existere: ergo.

Illud nequit demonstrari, quod ut demonstraretur, supponendum esset illud idem, quod est demonstrandum; atqui has veritates si quis demonstrare vellet, supponere deberet illud idem, quod est demonstrandum; ergo. Sane 1° omne ratiocinium necessitatem suae veritatis nanciscitur tandem a principio contradictionis; hoc enim in dubium vocato, nulla necessitas affirmari potest; illud ergo supponendum est ratiocinio, sive demonstrationi. Cf. Aristotelem *Metaph. L. IV, 4.* 2° Factum primum demonstrare quis non posset, nisi affirmando aliquam suam affectionem, ut ex ea concluderet existentiam suam: ex. gr. *cogito, ergo sum*: atqui in hac argumentatione petitur manifeste principium; *cogito* enim idem est ac *sum cogitans*; in principio ergo huius demonstrationis affirmatur diserte existentia, quae est demonstranda. 3° Ut conditio prima demonstraretur, supponendum esset demonstrationis ope aliquid certi acquiri posse; hoc est rationem, cuius opus est demonstratio, posse cognoscere aliquam veritatem; hoc autem est supponere conditionem primam: ergo.

THESIS VI<sup>a</sup>

*I Cum essentiali aptitudine mentis ad cognoscendum conser-  
tum est necessario tum ideis nostris valorem inesse obiectivum;  
tum II rationem per se fallibilem non esse; licet III per accidens,  
nec tamen in omnibus, falli possit.*

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Aptitudo ad cognoscendum exprimit ipsam essentiam mentis; mens enim non est nisi facultas cognoscendi; est ergo haec aptitudo ipsi essentialis: atque haec est veritas primitiva indemonstrabilis, ut declaratum est thesi praecedente. Porro cum hac certissima veritate duae aliae quoque nexae sunt, quarum prima est *obiectivus valor idearum*, quae veritas et ipsa nequit quidem per se demonstrari: demonstrari tamen potest esse eam cum priore consortam, demonstratione indirecta (Cf. Th. III. p. 1).

Sane in primis discernendae sunt ideae a iudiciis; non enim de istis, sed de illis modo loquimur. Iam vero cum dicimus ideas habere valorem obiectivum, intelligimus: 1° ideas repraesentare aliquid, et cum idea sit realiter idem ac apprehensio, intelligimus perceptiones nostras percipere aliquid, sive nos cognoscendo cognoscere aliquid, quod, quidquid sit, erit obiectum cognitionis, sive sit reale, sive sit possibile; sive ens, sive non ens; sive extra, sive intra cognoscentem. Intelligimus 2° ideis respondere tanquam obiectum illud idem, quod repraesentant, et quod per eas cogitamus. Atqui id ex ipsa natura ideae vel cognitionis manifestum est. Idea enim est repraesentatio, at nisi sit alicuius obiecti, nulla erit repraesentatio. Item apprehensio, si nullam rem apprehendit, nulla est apprehensio. Igitur hoc ipso quod mens facta est ad cognoscendum, erit obiectum aliquod idearum ipsius. Hoc autem erit illud idem quod apprehenditur. Nam per ideam non possum apprehendere nisi id quod idea repraesentat: et si aliud esset obiectum, esset quoque hoc ipso alia idea, aliaque apprehensio. Hinc ineptum est, quod aiunt sceptici, nos ignorare an ideis nostris respondeat id quod

per eas cogitamus. Nam fieri quidem potest ut dubitemus an reale sit quod cogitamus, an verum sit quod efflorescit ex nostra compositione idearum, vel ex iudiciis nostris: sed quod dubitemus an aliquid sit id, quod ab ideis repraesentatur, quod cogitamus per ideas, et an sit illud idem quod apprehendimus, id omnino fieri non potest. Sceptici, qui illud obiiciunt, confundunt ideas cum iudiciis; contingere enim frequenter potest, ut dubitemus an illud sit quod iudicamus: ast alia est prorsus ratio quoad ideas. Ut enim idea valorem obiectivum habeat, id requiritur, et sufficit, ut repraesentet aliquid, atque illud idem quod cogitatur. Id vero abesse nequit, cum idea aut apprehensio aliqua habetur.

Iam vero manifestum est huiusmodi valorem obiectivum per se demonstrari non posse; nam supponendum esset quod in quaestionem venit: nulla enim demonstratio fieri potest nisi per ideas, et nisi iam supposito earundem valore obiectivo. Perinde scilicet esset ac demonstrare aptitudinem mentis ad cognoscendum. Hac tamen veritate supposita, quae minus distincta est, et analysi eius instituta, ut egimus, ostendi potest absque ope ideae mediae illam in hac contineri, adhibito tantum principio contradictionis: quae est demonstratio indirecta.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. *Fallibilis* dicitur, qui errare potest, et proprie qui errare potest in ordine cognitionis, iudicium proferens diversum a rebus. *Infallibilis* est, qui errare non potest. *Fallibilis per se* dicitur, qui ex ipsa sua natura, citra aliam causam sibi extrinsecam potest adhaerere falso; *infallibilis per se*, qui agens solummodo vi suae naturae non potest adhaerere falso. *Fallibilis per accidens* dicitur qui propter causam extrinsecam suae naturae potest errare; *infallibilis ex toto* dicitur qui nullo modo fieri potest ut erret. Iam vero si spectetur homo pro toto complexu facultatum suarum, dici potest et debet *fallibilis per se*; est enim in eo complexu facultatum id, quo homo ferri potest in errorem, citra aliam causam homini extrinsecam. Sed si spectetur sola facultas intelligendi, haec negamus esse

*per se fallibilem*, sive, quod heic idem est, dicimus eam esse *per se infallibilem*.

Id autem per se demonstrari quidem nequit; quia supponendum esset quod est in quaestione: tamen manifestum fit, non secus ac id, quod in priore parte ostendimus, ex ipsa consideratione rationis, posita nempe eius aptitudine ad cognoscendum. Ratio scilicet est facultas cognoscendi, cognoscendi res, et cognoscendi cum certitudine: at si ex ipsa sua natura errare potest, 1° tollitur omnis certitudo; semper enim dubitare licet an erret, quia natura eius manet semper eadem. 2° Ratio non esset amplius facultas cognoscendi. Nam iudicium determinatum ab ipsa natura facultatis cognoscendi, vel sequitur cognitionem rei, vel non sequitur. Si non sequitur, non est amplius actus facultatis cognoscitivae, sed caecae; ideoque facultas iudicans desineret esse cognoscitiva; si vero sequitur, tunc ut ex ipsa natura facultatis oriri posset iudicium erroneum, requireretur quod mens cognoscendo videret quod non est; hoc autem idem est ac non esse facultatem cognoscitivam; cognoscere enim est videre aliquid, scilicet quod est; ergo si ratio ex natura sua potest iudicium falsum ponere, non est amplius facultas cognoscitiva.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. *Per accidens* falli posse rationem ex ipso facto liquet, fallitur enim aliquando: at per se falli nequit, fallitur ergo per accidens. Indoles et causa erroris suo loco uberius declarabitur: modo satis est monere *conditionem* erroris esse ipsam limitationem rationis, quae ignorare plura potest, nec omnia bene cognoscere; *causam* vero esse influxum quemdam voluntatis, cui intellectus subest in exercitio actus. Nam cum ex aliqua parte adsunt probabilia vel apparentia motiva, et intellectus non determinatus a veritate veluti indifferenter se habet, potest voluntas flectere intellectum ad illam partem potius quam ad aliam partem; fieri vero potest ut illa pars falsa sit. (Cf. Th. I. p. I.)

Negamus tamen vel per accidens falli posse in omnibus. In evidentibus enim nullo modo falli potest; deest enim tunc conditio, nimirum ignorantia, vel imperfecta cognitio;

immo adest cognitio perfecta: nec subest tunc intellectus imperio voluntatis; quia cum evidentia affulget, cessat quavis indifferentia intellectus, suaque natura ad assensum ipse determinatur.

SATIS FIT DIFFICULTATIBUS CONTRA PRAECEDENTES THESES.

Obiici potest. 1° Repugnant haec duo: docere falsitatem alicuius systematis demonstrari non posse, et tamen simul eandem probare; atqui qui impugnat scepticismum docet demonstrari non posse falsitatem scepticismi, et simul tamen eandem probat; ergo qui impugnat scepticismum repugnantia statuit.

*Dist. M.* Repugnant haec duo: docere aliquid demonstrari non posse demonstratione proprie dicta sive directa, et simul illud eadem demonstratione probare, *conc. M.* repugnant haec duo: docere aliquid demonstrari non posse demonstratione proprie dicta sive directa et illud probare tantummodo per demonstrationem improprie dictam, sive indirectam, *nego M.*

*Contradist. m.* Qui scepticismum impugnat, docet demonstrari non posse falsitatem scepticismi demonstratione proprie dicta sive directa, *conc.* primam partem *minoris*; demonstratione improprie dicta sive indirecta, *subd.* scepticis, *conc.* aliis, *neg.* Quoad secundam partem *minoris*; et eandem probat, *dist.* directe, *neg.* indirecte *subd.* probat scepticis, *neg.* aliis, *conc.*

Obiiciunt 2°. Non est philosophice reiiciendum, quod nequit demonstrari falsum; atqui scepticismus nequit demonstrari falsus: ergo.

*Dist. M.* Non est philosophice reiiciendum, quod nequit demonstrari falsum, neque est per se evidenter falsum, *transm. M.* quod nequit demonstrari falsum, sed est per se evidenter falsum, et ob id ipsum nequit eius falsitas demonstrari, *neg. M.*

*Contradist. m.* Scepticismus nequit demonstrari falsus, neque est per se evidenter falsus, *neg. m.* nequit demon-

strari falsus, et tamen est per se evidenter falsus, et ob id ipsum nequit eius falsitas demonstrari, *conc. m.*

*Instant.* Atqui scepticismus non est evidenter falsus; ergo manet difficultas. Probatur minor subsumpta. Illud systema non est evidenter falsum, quod cavet omnes errores: atqui scepticismus cavet omnes errores; ergo.

*Dist. M.* Illud systema non est evidenter falsum, quod cavet omnes errores per assecutionem veritatis, *conc. M.* quod cavet omnes errores citra assecutionem aliquam veritatis, *transm. M.* et *nego suppositum maioris.*

*Contradist. m.* Scepticismus est systema quod cavet omnes errores per assecutionem veritatis, *neg. m.* citra assecutionem veritatis, *transm. m.* et *nego suppositum minoris.*

*Instant.* Atqui satis est cavere omnes errores citra assecutionem veritatis; ergo nulla distinctio. Probatur minor subsumpta. Cum assecutio veritatis est impossibilis, satis est cavere omnes errores; atqui assecutio veritatis est impossibilis ergo.

*Transm. M. neg. m.*

Probatur minor: ratio semper fallibilis non potest assequi veritatem: atqui ratio humana est semper fallibilis; ergo.

*Dist. M.* Nequit assequi veritatem ratio semper fallibilis, et fallibilis per se: *concedo*, sed *nego suppositum maioris*: ratio semper fallibilis per accidens, *subd. M.* hoc est ratio, quae est semper ea, quae falli potest identidem per accidens, nequit assequi veritatem, *neg. M.* hoc est ratio, quae est ea, quae semper falli potest per accidens, *transm. M.*

*Contrad. m.* Ratio humana est ratio fallibilis per se, et semper, *neg. m.* est semper fallibilis per accidens, *subd. m.* hoc est, est semper ea, quae est fallibilis per accidens, *conc. m.* est ea, quae semper potest falli per accidens, *neg. m.*

*Instant.* Atqui ratio humana est ea, quae semper falli potest; ergo manet difficultas. Probatur minor subsumpta: si non semper falli posset, esset infallibilis: atqui infalli-

bilitas est proprietas solius divinitatis; ergo ratio humana semper falli potest.

*Dist. M.* Si non semper falli posset, esset infallibilis per se infallibilitate participata, et limitata, *conc. M.* esset infallibilis ex toto, infallibilitate imparticipata et illimitata. *neg. M.*

*Contrad. m.* Proprietas solius divinitatis est infallibilitas per se, imparticipata, et illimitata, *conc. m.* infallibilitas per se participata et limitata, *neg. m.*

Obiiciunt 3°. Ratio humana aliquando fallitur: porro cum fallitur, vel cognoscit se falli, vel non cognoscit: dici autem nequit quod cognoscat; quia tunc non falleretur; ergo cum fallitur, non cognoscit se falli; ergo dum fallitur, eadem certitudine gaudet, ac cum non fallitur; atqui si ita est, dubitare semper licet de singulis iudiciis, quae ferimus, an sint falsa, et sic de nulla re certiores fieri possumus.

*Resp.* concedimus rationem humanam aliquando, per accidens tamen, falli, hoc est ponere iudicium falsum. Porro cum fallitur, advertendum est 1° ipsam non videre quod affirmat, nec proinde videre quod verum iudicium ponat; atque hoc ipso obscure quodammodo cognoscere quod fallitur, quatenus sensus quidam confusus adest defectus sufficientis motivi ad iudicandum. Praeterea 2° licet clare non advertat se errare, potest tamen advertere; nam et posset, cum errat, si perpenderet accurate motiva sui iudicii: et potest semper deinceps rediens super iudicium latum, eiusque motiva considerando. E contrario dum mens verum certe iudicat, tum cognoscit se vere iudicare, videns reapse motiva veritatis: tum nunquam potest cognoscere quod fallitur. Perpendens enim motiva sui iudicii confirmabitur magis in firmitate assensus. Id autem contingit in evidentibus. Igitur non eodem modo se habet mens cum fallitur et cum vere iudicat; non ergo licet semper dubitare de singulis iudiciis. Quare ad argumentum distinguenda est ea secunda propositio: *vel non cognoscit mens se falli*; nimirum vel non cognoscit ita ut simul cognoscat *positive*, videns scilicet motiva veritatis, se non falli, *neg.* vel non cognoscit *negative*

tantum, quin tamen videat motiva eius, quod affirmat, aut negat: *conc.* Huiusmodi autem visio motivorum locum habet in certitudine.

Obiiciunt 4°. Non videntur illae tres veritates (Th. V<sup>a</sup>) affirmari in quovis iudicio certo. In iudicio enim huiusmodi, e. g. *Deus existit*, affirmatur veritas existentiae Dei: haec autem veritas est omnino independens ab existentia mea, meaque aptitudine ad cognoscendum: verum enim esset Deum existere, etsi ego non existerem, nec possem illum cognoscere; igitur hae veritates non continentur implicite in illa, non ergo simul cum illa implicite affirmantur.

*Respondeo.* Distinguendum est iudicium obiective solummodo spectatum a iudicio spectato etiam subiective. Primo modo est ipsa veritas affirmata, altero modo est assensus in eandem veritatem. Porro priori modo spectatum concedimus ipsum non continere eas duas veritates, continet autem primam, hoc est principium contradictionis; quia hoc est commune cuique enti: sed in thesi non loquimur de iudicio spectato solum hoc modo. Si autem altero modo spectetur, cum iudicium certum includat firmitatem assensus, quae ex eo oritur quod mens advertat se cognoscere motiva veritatis; eo ipso quod mens cum certitudine affirmat veritatem, affirmat quoque se cognoscere eiusdem motiva, ideoque se esse et se posse cognoscere.

#### THESIS VII<sup>a</sup>

*I Dubitatio methodica si eo spectet, ut mens in initio disquisitionis philosophicae tentet de singulis singillatim dubitare, ut quod certissimum est et indubitabile certissime nanciscatur; nullo vitio laborat. II Si vero eo spectet, ut mens serio de omnibus reapse dubitet, perversa est methodus, et nullum certitudinis fundamentum suppeditare potest.*

**DEMONSTRATIO I. PARTIS.** Dubitatio methodica dicitur, quatenus constituere censetur methodum, sive rationem quamdam inveniendae veritatis. Iam vero dubitatio primo modo

adhibita immunis est ab omni vitio. Nam vitium foret, si statueret mens sibi de omnibus esse dubitandum, si res veras negaret, si falsas affirmaret, si sibi impossibilem redderet inventionem veritatis: atqui nullum ex his vitiis in hac dubitatione reperitur. Sciens enim mens aliqua esse certa et indubitata, a quibus processus rationis incipere tuto potest; ut ea reperiatur, cuidam veluti examini subiicit quidquid hactenus censuit; scilicet ut quae certissima sunt reperiatur, experiri vult quatenam sint ea, de quibus ipsi impossibile est dubitare. Itaque *tentat* quidem de singulis dubitare; actu vero non dubitat de evidentibus, sed ea discernit ab aliis. Atque in hoc processu nihil negat, nullamque falsitatem affirmat; ita tamen facilem sibi viam munit ad veritates certissimas discernendas: eas scilicet, de quibus experitur se nullo modo posse dubitare. Quare haec methodus continetur conatu quodam, vel suppositione dubii, non dubio reali; cuius suppositionis frequens est usus in scientiis, cum e. g. demonstrationes rei cum oppositis obiectionibus comparantur, ut plene sciatur an res sit certa: et qua methodo nos uti sumus contra scepticos.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Methodus sceptica, si methodus dici potest, est sane perversa, et diruit fundamentum cuiusque certitudinis; atqui talis esset dubitatio methodica altero modo adhibita; ergo.

Nota. Cartesius in suis meditationibus, si accipiantur verba ut sonant, videri potest hac altera methodo uti voluisse; si tamen eius responsiones perpendantur, et eius intentio spectetur, dicendus est priori methodo usus fuisse. Conferatur Balmes, *Filosofia fundamentale* lib.º 1º, c. 18.

## THESIS VIIIª

*Reicienda cum scepticismo pariter est doctrina Kantii contententis Criticam sive examen instituendum esse rationis, et eo tandem rem deducens, ut non nisi phaenomena nota nobis sint; imo, si vere loqui velimus, nec ipsa phaenomena, sed nihil.*

DEMONSTRATIO. Non est opus ut modo systema Kantii penitus investigemus, et plene confutemus; id enim non est proprium huius loci, sed Ideologiae. Quia vero est, ad summam quod spectat, forma quaedam scepticismi, quae et futurum facere imperitis potest; ideo hoc in loco, quatenus attinet ad quaestionem, quam prae manibus habemus, exponendum breviter, et confutandum est.

Itaque Kantius arbitratus est 1º scientiam quamdam postulari, quae explicet quomodo possibilis sit nostra cognitio, eaque formetur in nobis; explicet autem independenter ab experientia, h. e. explicet a priori; ut enim intelligamus quomodo experientia, seu experimentalis cognitio oriatur in nobis, oportet nos transferre ad statum animi, qui ipsam experientiam praevertat. Huiusmodi est examen rationis, quod Kantius executus est in opere, cui titulum fecit: *Critica rationis purae*.

2º Advertit apprehensiones nostras, et iudicia circa obiecta, quae dicuntur experientiae, duplici elemento constare, altero contingenti, variabili, particulari, altero necessario secundum essentiam, et universali, quod scilicet de pluribus per identitatem praedicatur, et quod est essentia quaedam, quae (ut docebimus in Ontologia) est ex se immutabilis, ut sit necessario talis. Iam vero prius elementum contingens et particulare Kantius *materiam* vocavit, alterum *formam*. Porro principium hoc statuit: quidquid in nostris cognitionibus necessarium est et universale, id non ab experientia suppeditatur nobis, sed inest subiecto cognoscenti a priori: forma ergo cognitionis est a priori: solam materiam experientia suppeditat. Complexio notitiarum omnium, quae

necessarium et universale complectuntur, seu complexio formarum cognitionis, spectat ad rationem puram, sive ipsam constituit. Critica autem rationis purae in eo tota versari debet, ut elementa subiectiva cognitionum determinet.

3° Materia quidem cognitionum dicitur suppeditari ab extrinseco, eamque apprehendimus per sensibilitatem tum externam, tum internam, quae est capacitas passiva; forma vero, quae ab intellectus activitate ponitur, est prorsus subiectiva, non obiectiva; sive, quod perinde nobis est, nescimus prorsus an notionibus necessariis et universalibus obiectum reale respondeat. Notiones huiusmodi sunt e. g. temporis, spatii, entis, substantiae, causae, et cuiuscumque essentiae; atque ita porro.

4° Quod ergo obiectivum est in nostris cognitionibus, non est nisi *phaenomenon*, quod nempe apparet in sensibili repraesentatione: quid vero sit res in se, quam Kantius appellat *noumenon*, et an sit, omnino ignoramus.

Atqui patet his purum scepticismum contineri ad quoddam systema revocatum; quod idecirco eodem modo, quo scepticismus, refutandum est, propositis nimirum contradictionibus, quibus scatet.

Sane. 1° Examen instituitur rationis, et investigatur quomodo sit possibilis cognitio, et quomodo oriatur in nobis. Iam vero duplici modo potest examen institui. 1° Supposita cognitionis possibilitate, et supposito quod aliquid cum mens agit, reapse cognoscat, inquirendo principia unde est cognitio, et modum, quo exorditur in nobis, per quamdam reflexionem super actus nostros: 2° non facta ea suppositione, sed initio ducto a dubio, inquirendo quomodo sit possibilis cognitio, et quomodo oriatur in nobis, si possibilis est. Si primam methodum Kantius sequitur, iam ergo ponit et scit rationem esse, eaque cognosci aliquid posse, et reapse cognosci; noscit igitur rationem ut est in se; ideoque cognoscit aliquod *noumenon*. Si vero altera methodo uti vult Kantius; quaeritur quod medium adhibeat ad investigationem huiusmodi instituendam? profecto aut rationem, aut aliquid aliud praeter rationem. Si hoc secundum, nulla est

investigatio: si primum, sibi contradicit; cum enim dicit se dubitare, aut nescire quomodo sit possibilis cognitio, iam ponit et affirmat eo modo, quo ipse incipit et procedit, possibilem esse cognitionem.

2° Res in se ipsis non cognoscimus, sed solum phaenomena. Atqui phaenomenon tria postulat, subiectum cognoscens, obiectum cognitum, et apparentiam eiusdem subiecto: demptis duobus prioribus nullum potest esse phaenomenon; idque ipse Kantius supponit, qui ait ab extrinseco suggeri nobis materiam cognitionis. Qui ergo phaenomenon videt, scit esse subiectum cognoscens, et obiectum cognitum; scit quid sit subiectum, nempe id quod potest cognoscere, et actu cognoscit: scit quid sit obiectum, scilicet id quod potest tali modo apparere: ergo falsum est solum phaenomenon cognosci, et haec affirmatio est contradictio. Praeterea quo iure Kantius statuit ab initio materiam suggeri ab extrinseco, cum quid sit et an sit extra nos, omnino ignoremus?

3° Quoniam conceptus exhibentes id, quod universale est et necessarium, non sunt obiectivi: obiectum huius iudicii, *ego exsisto*, vel *ego sum cogitans*, non est nisi phaenomenicum; nam conceptus existentiae utpote rei universalis, et secundum essentiam necessariae, est subiectivus: etiam quod per  $\tau\omicron$  *sum* exprimitur, est subiectivum; est enim ratio entis, quae universalis est, et secundum essentiam necessaria: ipsaque cogitatio est quid universale, et secundum essentiam necessaria. Ergo *ego exsistens*, *ego cogitans* non sum, saltem mihi, nisi phaenomenon; an vere sim, an vere cogitem, prorsus ignoro. Id quidem Kantius concedit; sed haec est summa absurditatum. Ipsum enim phaenomenon heic est vera realitas; et hac negata nihil prorsus restat. Atque haec sufficiant. De principio enim illo, quod ipse statuit, iudicium feretur commodiore in loco inferius cum de universalibus agemus: aliudque eius dogma, cuius nunc meminisse non oportuit, confutabitur in Th. XIV. Cf. sis Galluppi Saggio filosofico L. III. c. II. seqq.